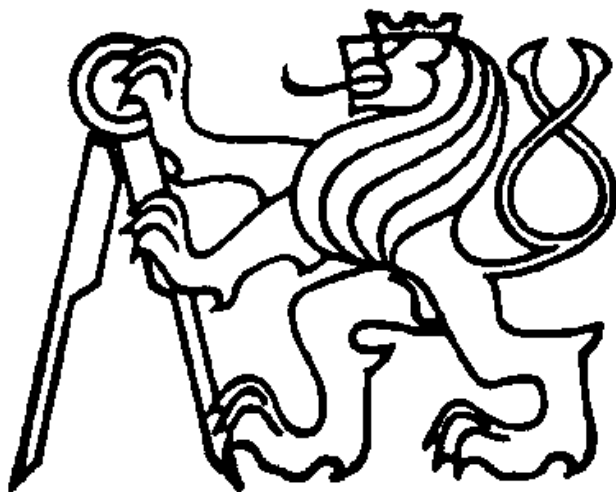

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE

TEZE K DISERTAČNÍ PRÁCI

České vysoké učení technické v Praze

Fakulta architektury

Ústav památkové péče

Ing. arch. Eva Vyletová

STŘEDOVĚKÝ MĚSTSKÝ DŮM V MLADÉ BOLESLAVI

Doktorský studijní program: architektura a urbanismus

Studijní obor: dějiny architektury a památkové péče

Teze disertace k získání akademického titulu "doktor", ve zkratce "Ph.D."

Praha, únor 2019

Disertační práce byla vypracována v kombinované formě doktorského studia na ústavu památkové péče Fakulty architektury ČVUT v Praze.

Uchazeč: Ing. arch. Eva Vyletová
Pracoviště Národní památkový ústav
Adresa Sabinova 5, 130 11 Praha 3

Školitel: Doc. Ing. arch. M. Hauserová, CSc.
Ústav památkové péče
Fakulta architektury ČVUT
Thákurova 9, 166 34 Praha 6

Školitel-specialista:

Oponenti:

.....

.....

Teze byly rozeslány dne:

Obhajoba disertace se koná dne v hod. před komisí pro obhajobu disertační práce ve studijním oboru Dějiny architektury a památkové péče v zasedací místnosti č Fakulty architektury ČVUT v Praze.

S disertací je možno se seznámit na děkanátě Fakulty architektury ČVUT v Praze, na oddělení pro vědeckou a výzkumnou činnost, Thákurova 9, Praha 6.

předseda komise pro obhajobu disertační práce
ve studijním oboru
dějiny architektury a památkové péče
Fakulta architektury ČVUT, Thákurova 9, 166 34 Praha 6

1. SOUČASNÝ STAV PROBLEMATIKY

Práce zabývající se stavebním vývojem středověkého městského domu, které byly soustředěny především na jejich významnější zástupce, jsou v posledních desetiletích rozšiřovány o poznatky získané nejen z průzkumu stále většího počtu objektů, ale i o výsledky výzkumů mezioborové spolupráce. Podstatnou součástí studia zástavby středověkého města je parcelace. V počáteční fázi vývoje po založení města, ke kterému v zásadě chybí pramenná základna, mohou poznatky o původní parcelaci posunout dosavadní názory o zástavbě parcely a jejím dispozičním a provozním uspořádání. Archeologické výzkumy posledních desetiletí přinášejí nové poznatky k parcelaci středověkých měst dokládající její změny v průběhu vývoje. Příkladem přínosu mezioborové spolupráce stavebně historického, hloubkového a archeologického průzkumu jsou výsledky průzkumů domů v Jihlavě, které popsaly jednotlivé fáze zástavby parcely včetně datace.¹

Nejstarší fáze zděné výstavby je zpravidla doložena komorami situovanými v hloubce parcely. V literatuře jsou nazývány kamenate, kemenate, steinwerk, atd. Původ těchto zděných útvarů v hloubi parcely je v západní Evropě sledován přibližně od závěru 12. století (písemnými prameny doložen kolem r. 1200), v českých zemích pak zhruba o století později. Z hlediska typologie rozeznává literatura dispozici síňovou, průjezdovou a varianty domů na široké parcele. Pro Mladou Boleslav byl jako typický zástupce dispozice uveden síňový dům.²

2. CÍLE DISERTAČNÍ PRÁCE

Cílem dizertační práce je zpracování stavebního vývoje městského domu v Mladé Boleslavi v období středověku s přesahem do raného novověku a jeho zařazení do širšího kontextu vývoje. Výzkum byl zaměřen na zástavbu po obvodu Staroměstského náměstí. Řadová zástavba umožňovala sledovat jednotlivé proměny ve vzájemných souvislostech. Dalším důležitým faktorem, který umožnil zabývat se podrobněji některými otázkami v rámci sledovaného tématu, byl rozsah a výpovědní hodnota dochovaných středověkých a raně novověkých konstrukcí v suterénech domů.

¹ D. Merta, M. Peška, Stavební vývoj domů Masarykova náměstí č. 15 a 16 v Jihlavě, in: Dějiny staveb 2013, s. 175 – 189

² M. Radová – M. Hauserová, Síňový dům, in: Archeologia historica 17, 1992, s. 109 – 110.

Smyslem práce bylo nejen shromáždit a vyhodnotit poznatky o stavební podobě domů, ale současně nové poznatky dále ověřovat průzkumy na místě a posunout tak dosavadní interpretace. Právě tento postup zahrnující průběžné ověřování nově získaných poznatků na konkrétních situacích a uplatněný rovněž v rámci kritického posouzení závěrů již dříve zpracovaných stavebně historických průzkumů umožnil rozšířit dosavadní poznání o středověké parcelaci, jejich změnách v průběhu vývoje, ale i o stavebním vývoji domů a jejich typologii.

3. METODY ZPRACOVÁNÍ

Základní metodou výzkumu městského domu byl stavebně historický průzkum. Podstatný význam má systematické provádění průzkumu ucelených částí zástavby, které bylo i součástí výzkumu městského domu v Mladé Boleslavi. Zásadní roli ve výzkumu domů má srovnávací typologie. K dalším metodám patří operativní průzkum a dokumentace, dendrochronologický průzkum a restaurátorský průzkum, jejichž výsledky byly v rámci zpracování práce rovněž využity.

4. VÝSLEDKY

Hlavním přínosem práce jsou nové poznatky o středověké parcelaci Staroměstského náměstí v Mladé Boleslavi a jejích změnách. V návaznosti na archivní zprávy o rozdělení čtyř domů v průběhu 2. čtvrtiny 16. století mezi dva majitele byly projevy tohoto procesu sledovány terénními průzkumy. Výsledky průzkumů ukázaly, že k dělení docházelo i v dalších případech. To posouvá dosavadní názor na šířku parcel po vysazení města. Je zřejmé, že parcely o šířce 13 – 16 metrů se vyskytovaly ve větším počtu, než se dosud předpokládalo a že řada parcel o šířce kolem 8 metrů, která byla považována za původní „úzké“ gotické parcely, je až výsledkem pozdějšího vývoje.

Z provedených průzkumů vyplynuly některé závěry obecnější povahy, které mohou být využity při dalších průzkumech. Jedním ze základních ukazatelů vývoje domu na druhotně oddělené parcele je půdorys zadní komory zaujímající celou šířku tohoto domu. K dalším patří odlišnosti v půdorysech suterénů a přízemí, složité komunikační schéma, značné nerovnosti v průběhu dělicí stěny mezi objekty, ale i ve větší míře se vyskytující využití kamenických prvků druhotně použitých například z rozebraných portálů.

Výsledky disertační práce přinesly rovněž nové poznatky ke stavebnímu vývoji a typologii domů na parcelách o šířce kolem 13 – 16 metrů. Kromě ojedinělého písemného pramene z roku 1534, z něhož vyplývá, že jádro

objektu tvořil hloubkově orientovaný trakt se síní, komorami, světnicí, sklepy a maštalemi, zaujímající polovinu šířky parcely původního domu, bylo dispoziční schéma s hloubkovým traktem s bočním průjezdem sledováno průzkumy u dalších domů. Prostorová struktura domů s převýšenou síní, na kterou navazuje odlišně výškově uspořádaný zadní díl s obytnou místností nad komorou, známá z předchozích průzkumů, pak byla potvrzena u dalších domů náměstí. Přínosné bylo porovnání vývoje síňové dispozice u domů, u kterých bylo prokazatelné, že vznikly druhotným rozdělením na dva s těmi, u kterých bylo dělení objektu na základě některých skutečností pouze předpokládáno. V rámci průzkumu byly dále sledovány stavební úpravy zadních komor včetně jejich prohlubování.

Průzkum přinesl nové poznatky ke stavebnímu vývoji suterénů. Nález sklepní šíje podélné orientace domů čp. 28 a 29, která byla součástí objektu v době, kdy parcely tvořily jeden celek, nabízí otázku, zda právě sklepní šíje podélné orientace nebyly součástí rané fáze vývoje zástavby parcel o šířce kolem 16 metrů.

Obraz středověkého a raně novověkého domu v Mladé Boleslavi a jeho zařazení do širšího kontextu nepřineslo jednoznačné závěry a to i s ohledem na torzálnost dochovaného stavebního fondu. Mladá Boleslav byla v 16. století místem, kde se mísily a vedle sebe uplatňovaly vlivy z více oblastí. Bez ohlasu na stavební činnost zřejmě nezůstaly kulturní vazby na Sasko a Lužici.³ V této souvislosti lze uvést hojně se vyskytující motiv vnitřní okenní arkády obytných místností se sloupy. I když lze předpokládat, že jako vzor mohly sloužit příklady realizací z měst uvedených oblastí, je třeba rovněž zmínit skutečnost, že v té době okenní arkády představovaly poměrně rozšířený prvek i v Čechách. Nezanedbatelnou roli hrály také vazby na zámek v Brandýse nad Labem a Prahu. U mladoboleslavských domů byly rovněž zjištěny náznaky existence vysokých síní s horním osvětlením ve středu dispozice. I v jejich případě, jak ukázaly poslední průzkumy, se jednalo o prostorové řešení, které bylo rozšířené na území severně i jižně od našich hranic.⁴

³ H. Kranich, *Das Haus Brüderstrasse 11 in Görlitz*, in: *Jahrbuch für Hausforschung*, Band 43, 1995; Y. Hoffmann, U. Richter, *Der Hausbau Freibergs in der Spätgotik und Renaissance (1484 – 1632)*, in: *Jahrbuch für Hausforschung*, Band 53; B. Moser, *Spätmittelalterliche und frühneuzeitliche Holzbauten im Kanton Zug*, 2015.

⁴ M. Hauserová, *Aby bylo stále vidět...Cesty denního světla do nitra domu*, in: *Kapitoly z dějin bydlení (M.Dulla a kol., 2014)*, s. 80 – 94.

5. ZÁVĚR

Výsledky práce týkající se změn parcelace a stavebního vývoje domů doplňují dosavadní poznatky o podobě středověkých měst. Získané poznatky mohou mimo jiné sloužit jako srovnávací materiál při dalších průzkumech. Výsledky disertační práce mají význam i pro památkovou péči a uplatnění v praxi. Je totiž zřejmé, že výpovědní hodnota nejen památkově chráněných objektů, ale i těch objektů, které nejsou jmenovitě prohlášeny kulturními památkami, může mít zásadní význam pro poznání stavebního vývoje a památkové hodnoty v širším kontextu. Uplatnění zásad památkové ochrany interiérů těchto domů a s tím související dokumentace je do určité míry omezeno. Stavební úpravy uvnitř domů, pokud jsou prováděny bez potřebné dokumentace a průzkumů, mohou mít za následek zánik nebo v lepším případě zakrytí nálezových situací, které mohou být klíčové pro objasnění stavebního vývoje. Výsledky disertační práce by měly upozornit na tuto skutečnost a na potřebu věnovat adekvátní pozornost interiérům městských domů včetně jejich suterénů.

Seznam v tezích použité literatury

- HAUSEROVÁ M., Aby bylo stále vidět... Cesty denního světla do nitra domu, in: Kapitoly z dějin bydlení (M.Dulla a kol., 2014).
- HOFFMANN Y., RICHTER U., Der Hausbau Freibergs in der Spätgotik und Renaissance (1484 – 1632), in: Jahrbuch für Hausforschung, Band 53;
- KRANICH H., Das Haus Brüderstrasse 11 in Görlitz, in: Jahrbuch für Hausforschung, Band 43, 1995.
- MERTA D., PEŠKA M., Stavební vývoj domů Masarykova náměstí č. 15 a 16 v Jihlavě, in: Dějiny staveb 2013.
- MOSER B., Spätmittelalterliche und frühneuzeitliche Holzbauten im Kanton Zug, 2015.
- RADOVÁ M. – HAUSEROVÁ M., Síňový dům, in: Archeologia historica 17, 1992.

Seznam prací disertanta vztahujících se k disertaci

VYLETOVÁ E., Příspěvek k vývoji zástavby na Novém Městě v Mladé Boleslavi – nálezy v domech čp. 73/II a 77/II, in: Průzkumy památek, 1/1996, ročník III, s. 106 – 108.

VYLETOVÁ E., Průzkum a dokumentace ve vazbě na praktickou památkovou péči, in: Svorník (sborník příspěvků ze 4. specializované konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané v červnu 2005 v Poděbradech), 2006, ročník 4, s. 53 – 62.

VYLETOVÁ E., Pozdně renesanční dům čp. 98 v Brandýse nad Labem, in: Průzkumy památek, 2/2013, ročník XX, s. 97 – 114.

VYLETOVÁ E, Roubené městské domy 17. století v Bělé pod Bezdězem, in: Průzkumy památek, 2/2014, ročník XXI, s. 69 – 84.

VYLETOVÁ E, Průzkum suterénu domů čp. 28 a 29 v Mladé Boleslavi, příspěvek ke stavebnímu vývoji městského domu a parcelaci ve středověku, in: Průzkumy památek, ročník XXIII, 2/2016, s. 25 – 34.

VYLETOVÁ E, Ke stavebnímu vývoji domů a dělení parcel na přelomu pozdního středověku a raného novověku v Mladé Boleslavi, in: Svorník (sborník příspěvků z 15. specializované konference stavebněhistorického průzkumu uspořádané v červnu 2016 v Pardubicích) – v tisku

Ohlasy mi nejsou známy

SUMMARY

A Medieval Townhouse in Mladá Boleslav

The aim of the dissertation was to process construction development of a townhouse in the town of Mladá Boleslav, primarily in the Middle Ages and partly in the early modern period, and its contextualization. The thesis focused on the development of the Old Town Square. Due to terraced housing, it was possible to watch particular changes and examine their linkage. The range and validity of medieval and early modern constructions in basements of the houses were an important factor enabling a more thorough analysis of some problems.

The main benefit of this thesis is new knowledge about medieval parcellation of the Old Town, established in 1334, and its changes. Two field researches were conducted to study a separation process of four houses belonging to two owners, a process which is known from archive reports and happened in the second quarter of the 16th century. The results of the researches have shown that the separation was happening in other cases as well which changes the existing opinion on the width of the parcels after the establishment of the town. It is obvious that there were more parcels of the width of 13-16 metres than it has been expected so far and also that many parcels of the width of 8 metres, which had been considered as the original “narrow” gothic parcels, have been a result of later development. This development is mainly proved by a ground plan of a back room occupying the whole width of a secondarily-parted house.

There is a unique written source from the year 1534. It describes development of the parcel before it was divided between two owners. It can be found out from the description that the main part of the object was made of a depth-oriented tract, which covered half the parcel width of the original

house, with a hall, chambers, a room, cellars and stables. The space structure of the houses was reflecting medieval tradition through the whole monitored period, thus from the 15th to the second quarter of the 16th century. Concerning the parcels of the width of 13 metres the structure was in accordance to the layout scheme of the depth-oriented tract with lateral passage; concerning the parcels of the width of around 8 metres it was in accordance to the disposition of the hall house. In several houses in the square, there are visible exceeded spaces of the halls which are followed by differently tall back parts with a living room being above the chamber. The core of the medieval house was made by a brick chamber part situated 10-13 metres, however rarely even 8 metres, from the frontage. During the research, construction adjustments of back chambers as well as further deepening were monitored. The research has brought new knowledge on the subject of the basement development under the front part of the houses. In the houses of numbers 28 and 29, a unique discovery was made; there was found a longitudinally oriented narrow basement entrance from times when parcels formed a whole. Only in the next phase perpendicular entrances, leading to basements of already separated houses, were built. A speciality is appearing in the house number 88 during the late gothic development of the square. An above-standard class of the spaces of Mladá Boleslav's square is proved here by the front tract with rib vault and an emblem of Krajiř of Krajek, the owner of the estate, located on the keystone. The profiling of jambs bears Renaissance elements and is obviously influenced by the works on Mladá Boleslav's castle.

In the late 16th century and at the beginning of the 17th century, a more significant usage of Renaissance elements can be seen. Among these elements the inner window arcade with Tuscan columns in living rooms is quite common. Also, there was found evidence possibly proving the existence of tall halls, located in the centre of the disposition, with upper lighting.